

УДК: 378.147

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДГОТОВКИ ВИКЛАДАЧІВ ДО ФОРМУВАННЯ В СТУДЕНТІВ КУЛЬТУРИ ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ

кандидат педагогічних наук, Литвинова О. В.

Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет, Україна,
Дніпропетровськ

У статті акцентується увага на потребі суспільства у високопрофесійних викладачах ВНЗ, які відкриті до нового досвіду, здатні ефективно працювати в ситуації соціальних змін при збереженні власного фізичного, психічного та соціально-психологічного здоров'я, є гармонійно розвиненими як в особистісній, так і в професійній сфері. Обґрунтовано доцільність залучення викладачів до участі в процесі формування культури професійного спілкування у майбутніх фахівців аграрного профілю та формування відповідної внутрішньовузівської підготовки що сприятимуть водночас і гармонійному розвитку особистісної та професійної сфери сучасного викладача аграрного ВНЗ.

Ключові слова: особистість педагога, моральна орієнтованість, система комунікативно орієнтованих знань, комунікативна компетентність, етичні норми спілкування, педагогічно-професійне спілкування, фахова лексика.

кандидат педагогических наук, Литвинова Е. В. Обеспечение подготовки преподавателей к формированию у студентов культуры профессионального общения / Днепропетровский государственный аграрно-экономический университет, Украина, Днепропетровск

В статье акцентируется внимание на необходимости общества в высокопрофессиональных преподавателях вузов, открыты для нового опыта, способны эффективно работать в ситуации социальных изменений

при сохранении собственного физического, психического и социально-психологического здоровья, являются гармонично развитыми как в личностной, так и в профессиональной сфере. Обоснована целесообразность привлечения преподавателей к участию в процессе формирования культуры профессионального общения у будущих специалистов аграрного профиля и формирования соответствующей внутривузовской подготовки способствующей одновременно и гармоничному развитию личностной и профессиональной сферы современного преподавателя аграрного вуза.

Ключевые слова: личность педагога, нравственная ориентированность, система коммуникативно ориентированных знаний, коммуникативная компетентность, этические нормы общения, педагогически профессиональное общение, профессиональная лексика.

PhD in pedagogical science, Lytvynova O. V. Providing the teachers training to the formation of students professional communication culture / Dnipropetrovsk State Agrarian University of Economics, Ukraine, Dnipropetrovsk

The article focuses on the need for highly qualified teachers in public universities who are open to new experience, able to work effectively in a situation of social change while maintaining their own physical, mental, social and psychological health, are harmoniously developed both in the personal as well as professional area. The expediency of attracting teachers to take part in the formation of professional communicative culture of future specialists of agrarian profile and formation relevant training to promote the harmonious development of both personal and professional spheres of modern agricultural university teacher.

Key words: teacher identity, moral orientation, the system of communicatively oriented knowledge, communicative competence, ethical

communication, educational and professional communication, professional vocabulary.

Вступ. Необхідність забезпечення підготовки викладачів аграрних вузів до формування в студентів культури професійного спілкування зумовлена кількома причинами:

По-перше, активізація навчального процесу в аграрному ВНЗ вимагає підвищення педагогічної майстерності викладачів, забезпечення розвитку їхнього рівня культури розумової й комунікативної праці з метою подальшого формування в студентів культури професійного спілкування.

По-друге, ми звертаємо увагу на те, що викладачі аграрного ВНЗ, особливо фахових дисциплін, досить часто обмежуються лише викладанням когнітивного складника дисциплін. Це зумовлено тим, що вони не мають спеціальної педагогічної освіти й рівень їхньої кваліфікації у професійному спілкуванні досить низький. Саме тому очевидно є необхідність у підвищенні комунікативної компетенції викладачів технічних спеціальностей аграрних ВНЗ, оскільки вони майже не одержали прикладів професійної комунікативної взаємодії, тому не мають у своєму арсеналі альтернативних засобів звертання, спонукання, переконання тощо. Вони виконують свою роль у формуванні культури професійного спілкування студентів на основі індивідуального (побутового) досвіду, відчуваючи певні труднощі у використанні активних форм навчання студентів, тобто дидактичного комплексу, який орієнтує студента на опанування змісту культури професійного спілкування й розвиток особистісних якостей.

По-третє, оскільки у вищому навчальному закладі викладач вільний у виборі технологій навчання, організації навчання, форм, методів і засобів навчання в студентських групах, важливе значення для підготовки майбутніх фахівців аграрного профілю з високим рівнем культури професійного спілкування має створення інтегративних курсів для викладачів аграрних

ВНЗ, мета яких – одержання цілісного й психологічно диференційованого уявлення про специфіку культури професійного спілкування, а також організація навчання студентів в умовах, наближених до реальної професійної діяльності. Принциповим у цьому питанні є вміння вибору викладачем тих форм і прийомів, які формують у майбутніх фахівців аграрного профілю ті якості, що потрібні для засвоєння певних вмінь і навичок культури професійного спілкування.

Мета статті – окреслити шляхи коректного розв’язання вище зазначених проблем і запропонувати системну основу для розвитку професійно значущих якостей викладачів з культури професійного спілкування.

Різні аспекти підготовки викладачів до ефективного професійно-педагогічного спілкування вивчали такі науковці, як: Г. Ковальов [1], А. Кузьмінський [2], Л. Петровська [4], О. Полозенко [5], Л. Скрипко [6], Т. Яценко [8].

Виклад основного матеріалу. Оскільки на студента справляє вплив, перш за все, особистість педагога, то моральна орієнтованість і довершеність в оволодінні системою комунікативно орієнтованих знань є значущими для формування культури професійного спілкування у майбутніх фахівців аграрного профілю. Особливий вплив на професійне спілкування має педагог, який викладає вузькоспеціальні дисципліни, тому що вони більш насичені спеціалізованою (фаховою) лексикою.

Підтвердження цього знаходимо й у дослідженні О. Полозенко [5], яка наголошує на необхідності формування педагогічних умінь викладачів аграрних ВНЗ, накопичення ними психолого-педагогічних знань, оволодіння методиками викладання спеціальних дисциплін, методами активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів, застосування новітніх педагогічних технологій у практиці тощо. Дослідниця встановила, що більшість викладачів-аграрників (83,6%) не мають спеціальної

психолого-педагогічної підготовки. В основному вони прийшли на викладацьку роботу з виробництва. Але навіть навчання в аспірантурі аграрних ВНЗ не передбачає вивчення таких дисциплін, як педагогіка і психологія; підвищення психолого-педагогічної кваліфікації здійснюється на рівні методичної роботи вищих аграрних навчальних закладів, яка потребує нових форм і методів співпраці з викладачами-аграрниками.

Вивчаючи особистість викладача вищого аграрного закладу освіти, П. Лузан зазначає, що слід спочатку розглядати її в соціально-психологічному, а потім – у професійно-педагогічному аспектах. Соціально-психологічні характеристики особистості – це ідейна переконаність, науковий світогляд, любов і повага до студентів, педагогічний такт, товариськість, здатність до самооцінки. Професійно-педагогічні характеристики полягають, насамперед, у теоретичній, методичній і практичній підготовці педагога. Вищій аграрній освіті потрібен педагог, який не тільки досконало володіє знаннями своєї спеціальності, а й справді закоханий у свою професію [3, с. 34–36].

К. Ушинський підкреслював, що тільки особистість може діяти на особистість, тільки характером можна утворити характер [7].

Зважаючи на викладений у працях дослідників стан підготовки викладачів аграрних ВНЗ та спираючись на дослідження А. Кузьмінського [2, с. 139–140, 147–148], вважаємо, що орієнтація на формування високої культури професійного спілкування в майбутніх фахівців аграрного профілю вимагає, насамперед, внутрішньовузівської підготовки викладача вищого навчального закладу до цього процесу з урахуванням таких аспектів:

– *підвищення власної фахової компетентності* – поглиблення знань і розширення ерудиції в науково-предметній галузі, нестандартне мислення, креативність, володіння інноваційною тактикою та стратегією, методами вирішення творчих завдань;

– *підвищення рівня педагогічної компетентності* – набуття ґрунтовних знань з педагогіки й психології, зокрема андрагогіки, медико-біологічних аспектів інтелектуальної діяльності, оволодіння сучасними формами, методами, засобами й технологіями навчання;

– *розвиток комунікативної компетентності* – підвищення рівня культури усної та писемної форм літературної мови, володіння іноземними мовами, сучасними інформаційними технологіями, ефективними методами й прийомами міжособистісного спілкування;

– *розвиток загальної культури* – сформованість наукового світогляду, стійкої системи національних і загальнолюдських духовно-моральних цінностей.

На нашу думку, підготовка викладачів аграрних ВНЗ до формування в студентів високої культури професійного спілкування позитивно вплине й на підвищення їхнього власного рівня педагогічної майстерності – досконале, творче виконання педагогами своїх професійних функцій на рівні мистецтва, в результаті чого створюються оптимальні соціально-психологічні умови для становлення особистості вихованця, забезпечення його інтелектуального та морально-духовного розвитку. Педагогічна майстерність включає низку структурних компонентів: морально-духовні цінності (гуманістична спрямованість, національна гідність, інтелігентність, життєві ідеали, сумлінність, чесність, правдивість, об'єктивність, толерантність); професійні знання (навчального предмета, анатомії та фізіології людини, психології, педагогіки, методики навчання), соціально-педагогічні якості (організаторські здібності, витримка, принциповість і вимогливість, оптимізм, чуйність, творчий склад мислення, увага, тактовність), психолого-педагогічні уміння (конструктивні, комунікативні, дидактичні, перцептивні, сугестивні, пізнавальні, прикладні, володіння основами психотехніки), педагогічна техніка (зовнішність, володіння мімікою, жестами, тілом, культура мовлення, дотримання темпу, ритму,

стилю, культура спілкування, дидактичні вміння, вміння керувати своїми почуттями).

Підготовка викладачів до формування культури професійного спілкування у майбутніх фахівців аграрного профілю вимагає від них також ефективної реалізації трьох головних, на наш погляд, аспектів спілкування: перцептивного, комунікативного, інтерактивного.

Під перцептивним аспектом ми розуміємо розвиток уваги, уяви та спостережливості викладача, під комунікативним – вибір викладачем способу комунікативного впливу (навіювання або переконування), а під інтерактивним – вибір викладачем стратегій взаємодії: суперництво, уникнення, пристосування, компроміс або співробітництво.

З огляду на вищезазначені аспекти, вважаємо, що для успішного формування культури професійного спілкування в студентів потрібно розвивати у викладачів:

- перцептивні вміння й навички: вміння ставити себе на місце іншої людини та бачити світ, працю, себе, все, що відбувається, її очима;
- комунікативну спрямованість на студента: вибір викладачем таких форм комунікативного впливу: розпорядження, настанова, натяк, схвалення (навіювання) і роз'яснення, розповідь, бесіда, лекція, доведення (переконування);
- прагнення до співпраці: вибір викладачем стратегії співробітництва, адже саме вона забезпечує спільний пошук взаємовигідних рішень, вміння цінувати потреби одне одного.

Опанування зазначених засобів і вмінь дасть змогу викладачеві краще розуміти своїх студентів, правильно оцінювати їхні вчинки, вчасно коригувати форми й прийоми навчання та виховання студентів у процесі формування культури професійного спілкування.

Висновок. Отже, висока комунікативна компетентність викладача, вміння педагога дотримуватися етичних норм спілкування, комунікативні

знання відповідно до етнопсихологічних особливостей учня – все це запобігає виникненню суперечностей у системі “викладач – студент”, а комунікативна установка педагога на спілкування зі студентом як найвищою цінністю дає змогу правильно реагувати на поведінку студента, обирати систему адекватних його віковим та індивідуальним особливостям засобів впливу з метою формування культури професійного спілкування. Саме педагогічно-професійне спілкування має найбільший вплив на студента з боку педагога, який допомагає навчатися, оволодівати знаннями, формує зі студента майбутнього фахівця. Викладач повинен уміти встановлювати контакт зі студентом, формувати не тільки професійні знання, а й навички спілкування, налаштовувати на той рівень професійної та мовленнєвої культури, якою володіє сам.

Література:

- 1. Ковалев Г. А. Активное социальное обучение как метод коррекции психологических характеристик субъектов общения: автореф. дис. на соискание ученой степени канд. психол. наук / Г. А. Ковалев. – М., 1980. (94)*
- 2. Кузьмінський А. І. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. / А. І. Кузьмінський. – К.: Знання, 2005. – 486 с. (110)*
- 3. Лузан П. Г. Теоретичні і методичні основи формування навчально-пізнавальної активності студентів у вищих аграрних закладах освіти: дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук: 13.00.04 / П. Г. Лузан; Національний аграрний університет. – Київ, 2004. – 498 с. (130)*
- 4. Петровская Л. А. Теоретические и методические проблемы социально-психологического тренинга / Л. А. Петровская. – М.: МГУ, 1982. – 168 с. (162)*
- 5. Полозенко О. В. Організаційно-методичні умови удосконалення педагогічної діяльності викладача вищого аграрного навчального закладу: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.04 / О.*

В. Полозенко / Тернопільський державний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка. – Тернопіль, 2003. – 19 с. (165)

6. Скрипко Л. В. Подготовка к эффективному общению (педагогическому) / Л. В. Скрипко // *Практическая психология и социальная работа.* – 1998. – № 6–7. – С. 52–53. (199)

7. Ушинський К. Д. Твори: в 6 т. / К.Д. Ушинський. – К.: Радянська школа, 1954. – Т. 1. Педагогічні статті. – 520 с. (218)

8. Яценко Т. С. Активная социально-психологическая подготовка педагога к общению с учащимися: методические рекомендации / Т. С. Яценко. – Киев: Изд. Минпроса УССР, 1988. – Ч. I. – 40 с. (235)

References:

1. Kovalev H. A. *Aktyvnoe sotsyalnoe obuchenye kak metod korrektsyy psykholohycheskykh kharakterystyk sub'ektiv obshcheniya: avtoref. dys. na soyskanye uchenoi stepeny kand. psykhol. nauk* / H. A. Kovalev. – M., 1980.

2. Kuzminskyi A. I. *Pedahohika vyshchoi shkoly: navch. posib.* / A. I. Kuzminskyi. – K.: Znannia, 2005. – 486 s.

3. Luzan P. H. *Teoretychni i metodychni osnovy formuvannia navchalno-piznavalnoi aktyvnosti studentiv u vyshchykh ahrarnykh zakladakh osvity: dys. na zdobuttia nauk. stupenia d-ra ped. nauk: 13.00.04* / P. H. Luzan; Natsionalnyi ahrarnyi universytet. – Kyiv, 2004. – 498 s.

4. Petrovskaia L. A. *Teoretycheskiye y metodycheskiye problemy sotsyalno-psykholohycheskoho trenynha* / L. A. Petrovskaia. – M.: MHU, 1982. – 168 s.

5. Polozenko O. V. *Orhanizatsiino-metodychni umovy udoskonalennia pedahohichnoi diialnosti vykladacha vyshchoho ahrarnoho navchalnoho zakladu : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ped. nauk : 13.00.04* / O.V. Polozenko / *Ternopilskyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet im. Volodymyra Hnatiuka.* – Ternopil, 2003. – 19 s.

6. Skrypko L. V. *Podhotovka k efektyvnomu obshchenyiu (pedahohycheskomu)* / L. V. Skrypko // *Praktycheskaia psykhohyia y sotsyalnaia rabota*. – 1998. – № 6–7. – S. 52–53.
7. Ushynskyi K. D. *Tvory: v 6 t.* / K. D. Ushynskyi. – K.: Radianska shkola, 1954. – T. 1. *Pedahohichni staty*. – 520 s.
8. Yatsenko T. S. *Aktyvnaia sotsyalno-pykhohycheskaia podhotovka pedahoha k obshchenyiu s uchashchymysia: metodycheskye rekomendatsyy* / T. S. Yatsenko. – Kyev: Yzd. Mynprosa USSR, 1988. – Ch. I. – 40 s.